

conatu atque industria nostra cooperante. Hinc idem Augustinus in eodem libro cap. 17. non dicit, Deum operari, velle nostrum sine nobis, sed operari, ut velimus sine nobis, nos enim cooperamur Deo volendo, id est, libere producendo actum volendi, sed non cooperamur faciendo ut velimus. Quia non ipsi nos movemus, et incitamus ad volendum, sed ipse solus interna inspiratione nos movet atque impellit.

Fortasse etiam sanctus Thomas non est alienus ab hac expositione; quamvis enim loco citato 1. 2. quæst. 111. art. 2. retulerit gratiam operantem ad actum internum, cooperantem ad externum; tamen probabile est, per internum actum cum intellexisse primum internum, per externum autem intellexisse alios consequentes, quos externi sequuntur. Nam in eodem articulo docuit, gratiam operantem necessariam esse in conversione,

cum voluntas primo de mala sit bona, et ibidem docuit, gratiam cooperantem esse necessariam ad actus exteriores, quia illi fieri non possunt, nisi Deus confirmet voluntatem in bono et præbeat facultatem bene operandi.

Non igitur S. Thomas voluit, gratiam cooperantem simpliciter referri ad actus exteriores, sed ad interiores, ut ex iis pendunt exteriores, et hoc modo cum B. Paulus dicit Deum operari in nobis velle et perficere, per vocem, « perficere », non est intelligenda sola executio externa, sed iam interna quam externa opera, que nascuntur ex primo actu voluntatis. Et cum S. Augustinus scribit Deum operari in nobis ut velimus, cooperari autem cum ita volumus ut faciamus, per illud, « faciamus », non est accipienda actio tantum externa, sed etiam opus internum ut oratio, contritio etc.

CONTROVRSIARUM

DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO

LIBER SECUNDUS

CAPUT PRIMUM.

Proponitur questio, an auxilium sufficiens omnibus detur.

Expeditis questionibus circa partitiones gratiæ, tractanda est gravis illa controversia, de communicatione gratiæ et prædestinatione divina, videlicet an gratia sufficiens ad salutem detur omnibus hominibus, et, si ita sit, quomodo salvetur gratuite prædestinationis veritas. Cujus controversiæ explicatio omnino necessaria est ad sequentes disputationes, de libertate arbitrii et gratiæ necessitate. Sunt autem duæ sententiæ contrariæ de proposita questione, inter quas media incedit veritas.

Prima sententiæ Pelagianorum est, et eorum qui Pelagianis in Gallia occulte favent, Fausti, Cassiani et aliorum. Docet hæc sententiæ, gratiam Dei omnibus hominibus paratam esse, modo ipsi eam petere et excipere velint, posse autem unumquemque ex viribus liberi arbitrii sine alia præveniente gratia, ipsam gratiam expetere, invocare, excipere. Refert hanc sententiæ sive potius heresim S. Augustinus in lib. 1. ad Bonifacium contra duas epistolas Pelagianorum cap. ult. et in epist. 106 et 107. et in lib. de prædestin. Sanctor. cap. 1. et 2. eandem referunt Hilarius et Prosper in epistolis ad Augustinum, et Petrus Diaconus in libro de incarnatione et gratia Christi, cap. ult.

Alterâ sententiæ priori contrariæ est eorum

omnium, qui non agnoscent distinctionem inter auxilium efficax et sufficiens, in quorum numero sunt Lutherus in assertione art. 36. et Calvinus lib. III. Instit. c. 22. §. 10. et cap. 24. §. 15. et 16. hi enim docent nullis deesse sufficiens auxilium ad salutem, omnibus iis videlicet, qui non a massa perditionis divina prædestinatione discreti.

Inter has contrarias pugnantisque sententiæ incedunt Theologi Catholici quam plurimi, ac fere omnes, qui docent omnibus hominibus pro loco et tempore sufficiens auxilium non deesse, et tamen sine præveniente gratia, neminem posse gratiam desiderare, petere, vel accipere. Vide Alexandrum Alensem in 3. par. Summæ, quæst. 60 memb. 5. art. 3. Albertum Magnum in 2. sentent. dist. 28. art. 1. S. Thomam in 1. 2. quæst. 109. art. 8. ad 1. et in lib. III. contra Gentiles cap. 139. S. Bonaventuram in 2. sentent. dist. 28. art. 1. quæst. 3. Scotum in 1. sent. dist. 46. et ex recentioribus Adrianum Pappam in quæst. 3. de penit. Joannem Rossensem in refutatione art. 36. Franciscum Ferrarium. in comment. lib. III. contra Gentiles cap. 139. Joannem Driedonem in lib. de captivitate, et redempt. generis humani tract. 5. Ruardum Tapperum in explicatione articuli de libero arbitrio, Dominicum a Soto lib. 1. de natura et gratia cap. 15. et 18. Andream Vegam lib. XIII. super Concilium Tridentinum cap. 13.

Quoniam autem explicatio propositæ questionis multa continet capita, neque una responsione absolvi potest, per aliquot propositiones reut totam expedire conabimur:

CAPUT II.

Auxilium gratiæ non expectare, sed prævenire voluntates nostras, neque æqualiter omnibus adesse.

Sit igitur prima propositio. Auxilium gratiæ Dei non ita offertur omnibus hominibus, ut Deus expectet homines, qui illud desideret vel postulent, sed prævenit omnia desideria et omnem invocationem. » Hæc propositio est contra Pelagianos et Pelagianorum reliquias, et habetur in Concilio Arausicano can. 3. et 4. ubi sic legitur: « Siquis per invocationem humanam, gratiam dicit posse conferri, non autem ipsam gratiam facere, ut invocetur a nobis, contradicit Isaiaæ Propheta, vel Apostolo idem dicenti: « Inventus sum a non quaerentibus me, palam apparui his, qui me non interrogabant. » Item: « Si quis, ut a peccato purgemur, voluntatem nostram Deum expectare contendit, non autem, ut etiam purgari velimus, per sancti Spiritus infusionem et operationem fieri conficitur, resisit ipsi Spiritui sancto per Salomonem dicenti. Preparatur voluntas a Domino, et Apostolo salubriter prædicanti: Deus est, qui operatur in nobis velle et perficere pro bona voluntate. » Vide quæ scripsimus in vi. lib. cap. 2. 4. et 5. nam illa omnia hanc propositionem confirmant.

Secunda propositio: « Auxilium gratiæ Dei non æqualiter omnibus adest. » Hæc propositio in divinis litteris ita luculenter habetur, ut mirum videri possit ab ullo unquam fuisse negatam. Urget S. Augustinus illud Sapient. IV: *Raptus est ne malitia mutaret intellectum illius, aut ne fictio deciperet animum ejus* (1). Certe enim non omnibus hoc præstat Deus, ut eos rapiat, antequam in peccatalabantur. Urget etiam illud Matth. XI: *Si in Tyro et Sidone hæc facta fuissent, in cinere et cilicio poenitentiam egissent* (2). Ubi videmus Deum mirabili, sed justo, et sibi soli noto iudicio non solum non æqualiter omnibus gratiæ auxilia subministrare, sed etiam iis quos credituros prævidebat, si miracula Christi vidissent, ea miracula non ostendisse, et eadem illis ostendisse, quos

prævidebat quibuscumque visis miraculis, minime credituros.

Huc pertinet etiam Marc. IV: *Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem non est datum.* Et illud Rom. IX: *Cujus vult miseretur, et quem vult indurat.* Et Rom. XII: *Unicuique Deus divisit mensuram fidei.* Et II Thessal. III: *Non omnium est fides.* Et Phil. II: *Vobis donatum est, ut in illum credatis* (3).

Denique, ut alia innumerabilia præteritam, si gratia æqualiter omnibus adest, quomodo Deus in præteritis generationibus permisit omnes ingredi vias suas, nunc autem annuntiat ut poenitentiam agant, ut legitur Actor. XIV. et XVII. Cur Paulus illo ipso tempore, qui spirabat minas et cædes in discipulis Domini, divino miraculo, Christo ipso eum vocante, convertitur, cum tam multos minus fortasse malos in delictis suis Deus jacerere permittat? Cur ex parvulis morientibus interdum filius optimi viri sine baptismo decedit et perit, filius adulteri, vel incestuosi baptismo abluitur et regno potitur æterno? Cur demum inscrutabilia esse dicit Apostolus iudicia Dei, et investigabiles vias ejus in electione et reprobatione mortalium, si gratia æqualiter omnibus adest, et ex arbitrio hominum pendet ut eam capiant, vel abiciant: vide S. Augustinum in lib. de prædestinatione Sanctorum; Prosperum in libro contra Collatorem; Petrum Diaconum in libro de incarnatione et gratia Christi; Fulgentium in libro ejusdem argumenti; Joannem Maxentium in professione fidei; et totum Arausicanum Concilium; ubi diligentissime totus hic Pelagianorum error everlitur.

CAPUT III.

Solvuntur argumenta Pelagianorum et Pelagianis faventium, contra duas propositiones capituli superioris.

Argumenta, quibus error Pelagianorum confirmari solet, facile solvi possunt.

Primum sumitur ex cap. VI. Sap. *Æqualiter est illi cura de omnibus* (4). Respondeo, vox *æqualiter* non videtur hoc loco referenda ad ipsam curam, quasi Deus non magis curet rem unam quam aliam, sed ad res ipsas, quæ

curantur, ut sensus sit, nihil omnino subtrahi a providentia Dei, sed res omnes, nulla prorsus excepta, quamvis infima et vili, divina providentia gubernari. Quod significantius exprimit vox Græca, quæ habetur hoc loco, videlicet *κατὰ*, id est, communiter.

Sed fac illud, *æqualiter*, referri ad curam et providentiam; nihil tamen Pelagianis inde lucratur; nam non loquitur Sapiens de beneficio gratiæ, sed retributione præmiorum atque pœnarum. Præcedit enim illud: « Horrendo et cito apparebit vobis, quoniam iudicium durissimum in his qui præsumunt fiet. » Itaque sententia hujus loci est, in extremo iudicio Deum non accepturum personas, Regum et Principum, sed ex æqualitate justitiæ sententiam esse laturum.

Secundum argumentum sumunt ex illo Joan. I. *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem vententem in hunc mundum* (1). Ubi videtur Christus conferri cum sole, qui lucem suam in omnia loca æque diffundit. Respondeo: posset hic locus non incommode referri ad naturalem illustrationem, quæ sit in nobis, cum in creatione lumen intelligentiæ et rationis accipimus. Tamen quoniam Chrysostomus et Cyrillus in commentario exponunt de lumine gratiæ, respondeo, sensum hujus loci esse, a Christo illuminari omnes homines, non quod omnes illuminentur, cum multum in infidelitate remaneant, sed quoniam nemo illuminatur nisi per ipsum, vel, si magis placeat, illuminari dicis omnes homines per Christum, quoniam omnibus præbet auxilium sufficiens, quo converti et credere possint, quamvis nec lumen æquale omnibus præbeat, neque expectet ut homines illuminari cupiant et expetant, sed ipse desideria et preces illuminando præveniat.

Porro similitudines non in omnibus rebus convenire debent, ac per hoc neque necesse est, ut si sol non illuminat cæcos, id etiam non faciat Christus, et si sol non aperit fenestras domus, neque Christus aperiat senestras cordis, et si sol lucem suam æqualiter ubique diffundit, Christus quoque non dividat unicuique mensuram fidei et donorum, sed æqualiter omnibus hominibus gratiæ suæ dona distribuat.

Tertium sumunt ex illo Joan. I: *Quotquot receperunt eum, dedit illis potestatem filios Dei fieri* (2). Hic enim videmus Deum expectare

ut recipiatur, et tum demum his, qui se receperint, dare gratiam, per quam filii Dei fieri possint. Respondeo: vere Deus expectat ut recipiatur, ut det suscipientibus se potestatem filios Dei fieri.

Cæterum, quia recipere Deum in hoc loco Evangelii nihil est aliud, nisi credere, ut ibidem declaratur, cum subditur: *his qui credunt in nomine ejus, nemo autem potest credere nisi Deus fidem illi donaverit, dicens Apostolo Philipp. I: Vobis donatum est ut in illum credatis* (3). Ideo nemo potest cum recipere, nisi gratia eum divina prævenierit: *Gratiæ estis salvati* (inquit Apostolus Ephes. II) *per fidem, et hoc non ex vobis, Dei enim donum est* (4). Ac si diceret, gratia potestatem accepistis, ut filii Dei efficeremini, quoniam per fidem recepistis Deum, quæ fides donum ipsius est. Vide Augustinum lib. I. ad Bonifacium cap. 3.

Quartum sumunt ex illa promissione: *Petite et dabitur vobis, omnis enim qui petit accipit.* Et: *Dabit spiritum bonum petentibus se, Luc. XI* (5). Respondet sanctus Augustinus lib. IV. in Julian. cap. 8. non posse peti spiritum bonum, nisi prius spiritus bonus fidem infundat, et per eam excitet ad petendum. Nam *quomodo invocabunt, in quem non crediderunt*, Rom. X. Et: *Postulet in fide nihil habitans*, inquit Jacobus c. I; fidem autem donum esse Spiritus sancti docet idem Apostolus ad Ephes. II: *Gratiæ estis salvati per fidem, et hoc tamen vobis, Dei enim donum est* (5).

Quantum sumunt ex illa Christi vocatione: « Venite ad me omnes qui laboratis etc. » Matth. XI. Respondeo, invitat Christus omnes ut veniant, non quod possint homines solis naturæ viribus venire, cum scriptum sit Joan. VI: *Nemo potest ad me venire, nisi Pater qui misit me traxerit eum* (6). Sed ut admoneat, ut gratia prævenienti cooperentur, et non resistant Spiritui sancto.

Sextum sumunt ex illis Scripturis, quæ testantur, Deum non esse acceptorem personarum. Actor. 10. Rom. 2. I. Petr. 1, etc. hinc enim sequi videtur, ut Deus non magis ex se faveat uni quam alteri: sed volentes curari, sanet, non volentes, deserat. Respondeo, acceptio personarum vitium est contra justitiam, et ideo locum non habet in donis gratiæ.

Itaque in his rebus quæ quoquomodo justi-

(1) Sap. IV, 11. — (2) Matth. XI, 21. — (3) Marc. IV, 11. Rom. IX, 38; Rom. XII, 3; II Thess. III, 2; Phil. I, 29. — (4) Sap. VI, 8.

(1) Joan. I, 9. — (2) Joan. I, 12. — (3) Philip. I, 29. — (4) Eph. II, 8. — (5) Luc. XI, 9; Rom. X, 14; Jacob. I, 6; Eph. II, 6. — (6) Joan. VI, 44.

tiam sapiunt, Deus æquus est omnibus, neque personas accipit, sed unicuique reddit secundum opera sua, at in donis gratiæ nemini facit injuriam, si uni dat quod alteri negat. Imo in ipso iudicio quamvis acceptio personarum esset alicui minus premium dare, quam justo iudicio mereatur, vel majori supplicio afficere quam dignus sit reus, tamen si alicui majus premium aut minorem penam dare voluerit, non erit acceptor personarum; etiam si id non cum omnibus servet, quoniam hoc non est injustitia, sed liberalitatis, juxta illud Matth. xx: *Amice, non facio tibi injuriam, tolle quod tuum est et vade; volo autem et huic novissimo dare sicut et tibi; an non licet mihi quod volo facere? an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?* (1). Vide Augustinum in epist. 105. non procul ab initio et lib. II. ad Bonifacium cap. 7.

Septimum sumitur ex illo 1. Cor. xv: *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur* (2). Nimirum, inquit, ut ipsi voluerint. Respondeo: loquitur Apostolus de resurrectione corporali justorum, nam, ut recte explicat S. Augustinus in epistol. 89. quest. 3. non dicuntur vivificari in Christo, nisi illi qui resurgunt ad vitam beatam, quæ sola vita dicenda est: impii enim resurgent quidem, sed ad mortem id est, ad miseriam sempiternam. Itaque hic locus non facit ad propositum, cum de gloria æterna, non de gratiæ beneficiis intelligi debeat.

Sed instat Faustus: Apostolus comparat Adamum cum Christo seu potius Christum cum Adamo; sed in Adam mortui sunt omnes homines; igitur in Christo vivificantur omnes homines, non autem vivificantur omnes vita gloriæ; ergo debet intelligi hic locus de vita gratiæ, quam Christus omnibus paratus est dare, modo ipsi velint.

Sed facilis est responsio, nam in Adam non moriuntur omnes homines, sed ii tantum qui ex Adamo nascuntur, quo etiam modo non vivificantur in Christo omnes homines, sed ii tantum, qui per ipsum renascuntur. Quod si de vita gratiæ Apostolus loqueretur, promptum esset respondere, omnes in Christo vivificari, non quod omnes homines vivificentur, sed quia nemo vivificatur, nisi per Christum, sicut nemo perit, nisi per Adamum, hoc est, nisi ex Adamo originem trahat.

Denique posset etiam Fausto concedi in Christo vivificari vita gratiæ omnes homines, modo ipsi velint: sed addendum esset, nemine velle per Christum vivificari, nisi Deus eum præveniens, faciat eum velle. Deus est enim qui operatur in nobis velle et perficere pro bona voluntate, Philip. II.

Octavum sumunt ex illis locis quæ testantur Deum velle omnium hominum salutem, ut I Timoth. II. *Vult omnes homines salvos fieri*. I Timoth. IV. *Qui est salvator universorum hominum*. II Petri III. *Neminem vult perire, sed omnes ad agnitionem veritatis venire* (3). Respondeo: hæc loca parum ad rem faciunt. Solum enim significant, Deum non impedire quemquam a salute. Imo remedia et auxilia pro omnibus in commune instituisse, prædicationem Evangelii et Sacramenta voluisse omnibus esse communia, etc., sed ex his nemo recte colliget, Deum expectare ut homines suis viribus velint salvi fieri.

Sed, inquit, si Deus vult omnes salvos fieri, cur non fiat omnes salvi, nisi quia ipsi nolunt? Respondeo: verissimum est, non fieri omnes salvos, quia ipsi nolunt; nam si vellet, Deus eis utique non deesset. Cæterum nemo vult salvus fieri, nisi Deus præveniendo, ac preparando voluntatem faciat eum velle; cur autem Deus non faciat omnes velle, quis novit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit? itaque sicut verum est non omnes salvos fieri, qui ipsi non volunt, sic etiam verum est, non omnes salvos fieri, quia Deus non vult voluntate illa beneplaciti, de qua scriptum est in Psalm. cxlii: *Omnes quæcumque voluit fecit in celo et in terra* (4). Et tamen simul etiam verum est, Deum velle omnes salvos voluntate illa, quam recte Theologi antecedentem vocant.

Postremum argumentum adferri potest ex ipso Augustino, a quo vel invito, ut aiunt quidam, testimonium extorsit veritas; nam in comment. Psalm. xlv. tractans illud: *Deus in medio ejus non commovebitur*, sic ait: *«Quid est Deus in medio ejus? hoc significat, quod æquus est omnibus Deus, et personas non accipit; quomodo enim illud, quod in medio est, paria habet spatia ad omnes fines, ita Deus medius esse dicitur æqualiter omnibus consulens.»*

Respondeo, loquitur in eo loco S. Augustinus de iis tantum auxiliis, quæ aliquo

modo sunt debita et justitiam sapiunt, ubi locum habere posset acceptio personarum; in his enim Deus omnibus est æquus, et non accipit personas, et æqualiter omnibus consulit, quia neminem impellit ad malum, omnes hortatur ad bonum, neminem punit nisi malum, neminem remuneratur nisi bonum, nulli subtrahit communia auxilia; alia vero ratio est donorum gratiæ, quæ nemini sunt debita.

CAPUT IV.

Non posse Deum injustitia accusari, si non daret omnibus auxilium sufficiens ad salutem, neque de ullo desperandum esse.

Sit jam tertia propositio: *«Nulla esset in Deo iniquitas, si non solum aliquibus, sed etiam omnibus hominibus auxilium sufficiens ad salutem negaret.»* Hæc certissima est apud eos, qui ex divinis litteris peccatum originale noverunt; nam cum per peccatum primi hominis nascamur omnes filii ire (ut Apostolus docet ad Ephes. II.), nihil nobis jure debetur nisi pena. Hinc Sap. XII. dicit Spiritus sanctus: *«Quis stabit contra iudicium tuum, aut quis tibi imputabit si perierint nationes, quas tu fecisti?»* (1) Et Apostolus ad Rom. IX. demonstrat, solam esse misericordiam, qua Deus ex massa perditionis aliqua vasa facit in honorem, unde etiam vas misericordiæ appellat. Et ea causa est, ut S. Augustinus docet in epistol. 105. cur pauci sint qui salvantur, ut nimirum intelligamus, quid omnibus deberetur; denique prima gratia datur iniunctis, ac per hoc modis omnibus est indebita; nulli igitur fieret injuria si ea gratia nemini præberetur. Itaque S. Augustinus lib. de bono persev. cap. 8: *«Non sumus ingrati, quod tam multos liberat misericors Deus de tam debita perditione, ut si inde neminem liberaret, non esset injustus.»*

Quarta propositio: *«Sive detur sufficiens auxilium omnibus, sive tantum aliquibus, nos tamen de nullius salute, donec in hac vita fuerit, desperare debemus, neque ab ullo, subtrahere correptionem, exhortationem et alia charitatis officia.»* Hæc quoque sine controversia recipitur ab omnibus,

nam tametsi nonnulli ita desererentur a Deo, omnique auxilio prorsus destituerentur, ut nulla ratione converti possent; nos tamen qui nescimus qui sint illi, de omnibus bene sperare debemus, ac dicere cum Propheta Joel: *«Quis scit si convertatur et ignoret Deus, et relinquat post se benedictionem?»* Joel II (2). Et Apostolum Paulum audire, qui jubet ut mansueti simus ad omnes, et cum patientia et modestia corripimus eos, qui resistunt veritati, ne quando Deus det illis penitentiam ad cognoscendam veritatem et respiciant a diaboli laqueis.

Hinc S. Augustinus lib. de corrept. et grat. cap. 15: *«Nescientes, inquit, quis pertineat ad prædicatorum numerum, quis non pertinet; sic affici debemus charitatis affectu, ut omnes velimus salvos fieri.»* Et cap. 16: *«Quantum ad nos pertinet, qui prædicatorum a non prædicatorum discernere non valeamus, et ob hoc omnes salvos fieri velle, debemus omnibus ne pereant, adhibenda est a nobis medicinaliter severa correctio.»* Quod idem repetit in 1. lib. retract. cap. 19. Sanctus quoque Leo in serm. 4. de Epiphania: *«Dum, inquit, hoc in corpore vivimus, nullius desperanda reparatio, sed omnium est optanda correctio, auxiliante domino, qui erigit elisos, solvit compeditos, et illuminat cæcos.»*

CAPUT V.

Auxilium sufficiens ad salutem, pro loco et tempore, omnibus dari.

Quinta propositio: *«Auxilium sufficiens ad salutem pro loco et tempore, mediate vel immediate omnibus datur.»*

Dicimus, *«auxilium sufficiens ad salutem»;* nam de auxilio sufficienti ad non peccandum, alia ratio est, ut infra suo loco patebit. Itaque hic tantum disserimus de auxilio sufficienti ad resurgendum a peccato, atque ad justificationem et salutem comparandam.

Dicimus, *«pro loco et tempore»;* quoniam non definimus hoc loco, utrum omni tempore, omnique momento tale auxilium adsit, de hac enim re paulo post agemus; sed tantum id asserimus, nullum esse, qui

(1) Matth. XX, 13. — (2) I Corinth. XV, 22. — (3) I Tim. II, 4; ibid. IV, 10; II Pet. III, 9. — (4) Psal. CXIII, 3.

(1) Sap. XII, 12. — (2) Joel. II, 14.

non aliquid saltem hoc auxilium habeat.

Dicimus denique «mediate vel immediate, » quoniam iis, qui usu rationis utuntur, immitti credimus a Deo sanctas inspirationes, ac per hoc immediate illos habere gratiam excitantem, cui si acquiescere velint, possint ad justificationem disponi, et ad salutem aliquando pertingere: iis autem qui rationis usum non habent, quales sunt infantes vel ab infantia mente capti, mediate auxilium donari censemus, quoniam parentes eorum non solum sibi ipsi prospicere, sed etiam filiis suis, præsertim rationis usu carentibus, baptismum procurare possunt, si volunt.

Hæc igitur propositio sic explicata probatur primum ex divinis litteris, Psal. xviii: *Non est qui se abscondat a colore ejus* (1). Augustinus in hunc locum: «Nullum, inquit, mortalium permisit excusare se de umbra mortis, ipsam enim penetravit verbi calor.» Item Psal. xxiv: *Universe viæ Domini misericordiet veritas* (2). Videtur enim hoc significare Spiritus sanctus, omnibus hominibus primum a Deo exhiberi misericordiam, deinde si ea non utantur, exhiberi iudicium; non potest autem recte dici, agi cum aliquo misericorditer, quod attinet ad salutem, nisi detur ei sufficiens auxilium ad salutem, neque juste puniri potest, qui ex divino auxilio non proficit, si auxilium non fuit sufficiens.

Item Proverb. i: *Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam, in capite turbarum clamitat, in foribus portarum urbis profert verba sua dicens: usquequo parvuli diligitis infantiam, et stulti ea, quæ sibi sunt noxia cupiunt, et imprudentes odibunt scientiam? convertimini ad correptionem meam. En proferam vobis spiritum meum, et ostendam vobis verba mea. Quia vocavi et renuistis, extendi manum meam, et non fuit qui aspiceret, ego quoque in interitu vestro ridebo* (3). Hæc certe prædicatio generalis et comminatio item generalis satis aperte significat Dei sapientiam, nullam ita deserere, quin aliquando eum vocet, et auxilium sufficiens illi præbeat.

Item Sap. xi *Miseris omnium, quia omnia potes, et dissimulas peccata hominum propter penitentiam; diligit enim omnia, quæ sunt, et nihil odisti eorum quæ fecisti. Nec enim odians aliquid constituisti, aut fecisti. Parciv autem omnibus, quoniam tua sunt, Domine, qui amas*

animas (4). Hæc certe vix intelligi possunt, nisi fateamur omnibus tribui sufficiens auxilium; quomodo enim miseretur omnium, et parcat omnibus, si non dat saltem eis auxilium, quo ad reconciliationem possint pervenire si velint? Neque debent hæc restringi ad lectos, nam ratio cur Deus omnibus parcat, et omnium misereatur, redditur hoc loco ex creatione, quia Deus omnes creavit, et quoniam amat animas, et res a seipso factas; at creatio communis est omnibus absolute.

Item Sap. xii: *Si inimicos servorum tuorum et debitos morti, cum tanta cruciasti attentione, dans tempus et locum per quæ possent mutari a malitia, cum quanto diligentia iudicasti servos tuos* (5)? At frustra Deus daret tempus et locum peccatoribus, per quæ possent mutari a malitia, nisi auxilium etiam præberet, sine quo mutari non possunt,

Item Ezech. xxxiii: *Sic locuti estis dicentes, iniquitates nostræ et peccata nostra super nos sunt, et in ipsis nos tabescimus, quomodo ergo vivere poterimus? dic ad eos, vivo ego, dicit Dominus, nolo mortem impij, sed ut convertatur impius a via sua, et vivat; convertimini, convertimini, el quare moriemini* (6)? Illa exhortatio, *convertimini, convertimini*, irrisoria videretur nisi Deus dedisset illis vires, quibus converti possent. Non fuisse autem irrisoria sive ironiam exhortationem, testatur juramentum illud: *vivo ego, dicit Dominus, nolo mortem impij, etc.*

Item illud Matth. v: *Qui solem oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et in justos* (7). Monet S. Ambrosius serm. 8. in Psal. cxviii. intelligendum esse etiam de sole justitiæ et pluvia gratiæ. Illa item invitatio: *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis*, Matth. xi (8). Ne sit frustra, requirit omnino ut sicut vocatio est generalis, ita et auxilium quo possint homines venire, sit generale.

Illud item Joan. i: *Illuminat omnem hominem*, supra diximus ex commentario Chrysostomi et Cyrilli, referri ad lumen gratiæ, quo nemo omnino privatur. Illud quoque I Tim. ii: *Vult omnes salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire*. Et II Pet. iii: *Non vult aliquos perire, sed omnes ad penitentiam converti* (9). Exponitur quidem variis modis a S. Augustino, sed illa expositio videtur maxime congruere Apostolicæ sententiæ quam habet

in lib. de spiritu et litter. cap. 33. ubi exponit questionem, cur Deus non det omnibus velle credere, cum velit homines omnes salvos fieri, et respondet Deum velle omnes salvos fieri, sic tamen, ut non adimat eis liberum arbitrium, quo vel bene vel male utentes iustissime iudicentur, et addit, infideles contra Dei voluntatem facere, cum non credunt Evangelio, tamen non vincere Dei voluntatem, quoniam experientur in supplicii potestatem ejus, cujus in donis misericordiam contempserunt. Et ponit similitudinem Domini, qui vult, ut omnes servi laborent in vinea, sic tamen ut si qui operari noluerint, detrudantur in pistrinum.

Ex his intelligimus hanc fuisse Augustini sententiam de hoc loco Apostoli, Deum velle omnes salvos fieri, quia dat omnibus, unde possint velle credere et salvari, sic tamen ut si ipsi noluerint, non salventur, sed ad supplicia destinentur æterna, quæ fuit etiam expositio S. Prosperi lib. ii. de vocatione gentium cap. 23. 25. et 28. Item commentariorum qui tribuuntur Ambrosio, item Chrysostomi, Theophylacti et Oecumenii, qui dicunt Deum velle omnes salvos fieri, si et ipsi velint, nimirum si velint cooperari divini gratiæ prævenienti.

Illud item I Tim. iv: *Qui est salvator omnium hominum maxime fidelium* (1). Vix potest aliter exponi, quam ut exponit S. Prosper in lib. ii. de vocatione gentium cap. 10. ut videlicet intelligamus, Deum salvatorem esse omnium, quia dat omnibus unde salvari possint, sed maxime fidelium, quia dat illis non solum, ut salvari possint, sed etiam ut salventur.

Denique illud I Corinth. xv: *Pro omnibus mortuus est Christus*. Et I Timoth ii: *Qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus*. Et I Joan. ii: *Ipsæ est propitiatio pro peccatis nostris, non solum autem nostris, sed etiam totius mundi* (2). Quomodo potest verum esse, si non datur omnibus aliquid, unde Christi mortis participes fieri queant? nam cum non possit ullus sine præveniente dono particeps esse mortis Christi et pretii redemptionis huius, frustra Christus pro omnibus pretium solvit, si nolit omnibus viam aperire, qua ad redemptionem pervenire possent.

Probatur secundo eadem sententiæ testimoniis Patrum. S. Dionysius Areopagita in lib. de coelesti hierarch. cap. 9: «Nempe,

inquit, et aliis gentibus, ex quibus et nos, ad immanem et infinitum divini lumenis pelagus, quod semper paratum est, et patet omnibus ad participandum, ex præteriti erroris cæcitate respiravimus, ad quod sane obsequentes ducebant Angeli, præpositi singulis gentibus.» Quærit eo loco Dionysius cur soli Judæi Deum verum aliquando coluerint, gentes autem pene omnes ad idola defluerint. Respondet vero, id factum esse ex desidia et nequitia gentium, qui noluerunt divinum lumen aspicere; aut in eo permanere cum ipsum lumen omnibus pateat ad participandum, et Angeli singulis gentibus a Deo præpositi muneris suo nequaquam desint; ubi quod dicit B. Dionysius divinum lumen paratum esse et patere omnibus ad participandum, et significat divinum lumen offerri volentibus suis viribus illud excipere, ut Pelagiani delirant, sed paratum esse et patere omnibus, quoniam Deum omnibus porrigit auxilium, quo possint, si velint, oculos cordis aperire et illuminari.

S. Irenæus lib. iv. cap. 71. c. Vis, inquit, a Deo non fit, sed bona sententiæ adest illi (hominis videlicet) semper, et propter hoc consilium quidem bonum dat omnibus, posuit autem in homine potestatem electionis. Abjicientes igitur bonum, et quasi respuentes, merito omnes justum iudicium incident Dei. » Ubi per consilium bonum, quod Deus dat omnibus, debet intelligi interna suasio cum aliis omnibus, quæ necessaria sunt ad conversionem, alioqui enim non juste judicarentur tamquam contemptores consilii divini nisi vires a Deo acceptissimas, quibus illud amplecti et exequi possent.

Clemens Alexandrinus in oratione exhortatoria ad gentes, ultra medium: «Audite, inquit, qui estis longe, audite qui prope, nullis celatum est verbum, lux est communis, omnibus illucescit hominibus, nullus est in verbo Gimmerius.»

Origenes lib. iii. de principiis cap. 1. multis argumentis et similitudinibus hoc ipsum probat, omnes homines posse salvari, et solvit argumenta contraria, explicans fere omnia testimonia Scripturarum, quæ ad hunc locum pertinent. Et quamvis Origenis libri de principiis non paucos errores contineant, tamen neque Epiphanius, neque Hieronymus, neque Philastrius, neque Augustinus hanc sententiam inter errores Origenis numerant.

(1) Psal. XVIII, 7. — (2) Psal. XXIV, 10. — (3) Prov. I, 20. — (4) Sap. XI, 24. — (5) Sap. XII, 20. — (6) Ezech. XXXIII, 10. — (7) Matth. V, 45. — (8) Ibid. XI, 28. — (9) Joan. I, 9; I Tim. II, 4; II, Pet. III, 9.

(1) I Tim. IV, 18. — (2) I Corin. XV, 3; I Tim. II, 6; I Joan. II, 2.

S. Hilarius lib. 1. de Trinit. ante medium: « Esse, inquit, filios Dei non necessitatem esse, sed potestatem, quia proposito universis Dei munere, non natura gigantium asseratur, sed voluntas premium consequatur. »

S. Ambrosius serm. 8. in Psalm. cxviii. explicans illud: « Misericordia Domini plena est terra. » Sol, inquit, iustitiae omnibus ortus est, omnibus venit, omnibus passus est, et omnibus resurrexit; si quis autem non credit in Christum, generali beneficio ipse se fraudat, ut si quis clausis fenestris radios Solis excludat.

S. Joannes Chrysostomus hom. 7. in Joan. « Si illuminat, inquit, omnem hominem venientem in hunc mundum, quo nam pacto tot homines sine lumine permanent? neque enim omnes Christum cognoscunt, quomodo ergo illuminat omnem hominem? illuminat profecto quantum in ipso est; si qui autem sponte sua mentis oculis convenitibus ad hujus locis radios aciem dirigere noluierint, non ex luminis natura in tenebris persisterunt, sed ex malitia sua sponte tanto se dono indignos reddiderunt. »

S. Cyrillus idem docet iisdem fere verbis, in lib. 1. in Joannem cap. 11. quae frustra repetenda non videntur.

S. Paulinus in epist. 4. ad Apram: « Hinc, inquit, in omni loco plura quotidie mirabilia solito signa crebrescunt, ut omnem, quantum in ipso est, hominem salvum faciat; ostendit in raris quod omnibus, si velint, prosit; sufficit enim universorum institutioni forma paucorum, quae in utrumque proponitur, ut credentibus exemplo sit, indurantibus testimonio. »

S. Augustinus praeter locum citatum ex libro de spiritu et littera cap. 33. habet alium locum apertissimum in lib. iii. de libero arbit. cap. 49. quem iisdem verbis repetit et confirmat in libro de natura et gratia cap. 67. ne forte dicatur revocatus post exortam haeresim Pelagianam. Haec igitur sunt ejus verba, quibus respondent, querimoniae hominum dicentium, se non posse vincere concupiscentiam et ignorantiam, etc., « Quibus, inquit, breviter respondetur, ut quiescant, et adversus Deum murmurare desistant, recte enim fortasse querentur, si erroris et libidinis nullus victor existeret, cum vero ubique sit praesens, qui multis modis per creaturam sibi domino servientem aversum vocet, doceat credentem, consoletur sperantem, diligentem adhortetur, conantem adjuvet,

exaudiat deprecantem: non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, sed quod negligis quaerere quod ignoras; neque illud, quod vulnerata membra non colligis, sed quod volentem sanare contemnis. » Sed mentem S. Augustini adhuc apertius ex diligentissimo ejus discipulo et sectatore discemus.

S. Prosper in ii. lib. de vocatione gentium cap. 14. « Neque, inquit, ob hoc excusabiles sunt nationes, quae alienatae a conversatione Israel, spem non habentes et sine Deo in hoc mundo sub ignorantiae tenebris perierunt, quia haec abundantia gratiae, quae nunc universum mundum rigat, pari antea largitate non fluxit. Adhibita enim semper est universis hominibus quaedam supernae mensura doctrinae, quae et si peccatoris occultiorisque gratiae fuit, sufficit tamen, sicut Dominus judicavit, quibusdam ad remedium, omnibus ad testimonium. »

Et cap. 26: « Gratia quidem Dei in omnibus justificationibus principaliter praeminet, suadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium, corque ipsum illuminando, et fidei affectionibus imbuendo. »

Et infra: « Quae opitulatio per innumeratos modos sive occultos sive manifestos omnibus adhibetur: et quod a multis refutatur, ipsorum est nequitia, quod autem a multis recipitur, et gratiae est divinae et voluntatis humanae. »

Et infra cap. 28: « Fit, inquit, manifestum quod diversis atque innumeris modis omnes homines vult Deus salvos fieri; sed qui veniunt, Dei auxilio diriguntur; qui non veniunt sua pertinacia reluctantur. »

Et infra cap. 34: « Elaboratum est, quantum Dominus juvit, ut non solum in novissimis diebus, sed etiam in cunctis retro saeculis probarentur, gratiam Dei omnibus hominibus adfuisse, quoniam sive manifeste, sive occulte, ipse est, ut Apostolus ait, salvator omnium hominum, maxime fidelium. »

Nec solum adultis, sed etiam parvulis auxilium ad salutem non desse, idem auctor docet in eodem lib. cap. 23: « Non irreligiose, inquit, arbitror credi, quod isti paucorum dierum homines ad illam pertineant gratiae partem, quae semper universis est impensa nationibus qua, utique si bene uterentur eorum parentes, etiam ipsi per eosdem juvantur, omnia namque exordia parvulorum,

lorum, totaque illa principia, nec dum rationalis infantiae sub arbitrio jacent voluntatis alienae, nec ullo modo eis, nisi per alios consuli potest: et consequens est illos ad eorum pertinere consortium, quorum vel recto, vel pravo aguntur affectu, sicut enim ex aliena confessione credunt, ita ex aliena infidelitate vel dissimulatione non credunt. Et cum ipsi, nec praesentis vitae desiderium habuerunt, nec futurae: quam ipsorum factum est nasci, tam ipsorum efficitur non renasci. »

Habemus igitur ex Scripturis et Patribus, satis probabiliter pieque credi, nemini desse, aut unquam defuisse auxilium sufficiens ad salutem. Argumenta contraria solvantur commodius paulo infra cap. 8.

CAPUT VI.

Auxilium Dei necessarium ad conversionem, non adest peccatoribus omnibus momentis, sed certis temporibus prout judicat Deus numerum sua esse distribuenda.

Sexta propositio: « Auxilium Dei sufficiens et necessarium ad resurgendum a peccato, et si nulli desit pro loco et tempore, non tamen adest omnibus momentis. » Haec propositio non a nobis primum asseritur, sed ante nos confirmarunt eandem Alphonsus Episcopus Aduensis in cap. 4. Exodi quaest. 12. Adrianus VI. Papa in quaest. 3. de poenitentia. Thomas Cardinalis Cajetanus in 1. quaest. Jentaculi 8. Joannes Rossensis in refutatione art. 36. Lutheri. Joannes Driedo in lib. de capt. et redemptione generis humani tract. 5. et Ruardus Tapperus in explicatione art. 7. Lovaniensium, qui sic loquitur: « Mihi certum est non omnibus et singulis semper adesse hujusmodi auxilium, quo opus est ut convertatur, aut converti possit peccator. » Andreas Vega in lib. xiii. in Concilio Tridentinum cap. 19. dicit quidem peccatores omni momento posse converti, sed addit, non posse omni momento eam potentiam in actum deducere; itaque in re non dissentit a caeteris.

Probat igitur haec propositio ex divinis litteris, Eccles. vii: « Considera opera Dei, quod nemo potest corrigere, quem ille despet-

xit (1). Certe qui hoc dixit pro comperto videtur habere, aliquos a Deo interdum ita despicere ac deseri, ut converti nequeant. Item Joannes xii: « Propterea non poterant credere, quia iterum dicit Isaias: Excavavit oculos eorum, et induravit cor eorum (2). »

Quo loco notandum est, illud, non poterant credere, non esse dictum solum propter certam praescientiam futurorum, id est, quia praeviderat Isaias eos non credituros, quomodo possemus dicere, non poterat Petrus non negare salvatorem, quandoquidem Christus, qui mentiri non poterat, eum negaturum fuisse praedixerat. Nam hoc paulo ante significaverat Joannes illis verbis: « Cum autem tanta signa fecisset, non credebant in eum, ut sermo Isaiae impleveretur, Domine, quis credidit auditui nostro? Ibi igitur causam reddidit cur non crederent ex praedictione Isaias; sed mox adjungit aliam causam ab excacatione; et de ea dicit: Et propterea non poterant credere, quia iterum dicit Isaias, excavavit oculos eorum. Porro excacati non solum non vident, sed etiam videre, durante excacatione, non possunt.

At, inquit, quamvis excacati videre non possint, tamen removere possunt excacationem, si cooperentur gratiae praeventi, et sic absolute videre possunt. Fateor, excacatos posse removere excacationem, si gratiae praeventi cooperentur; sed gratiam praeventientem non semper adesse confirmo, idque colligi dico ex loco Evangelii jam citato; nam cum adest gratia praeventi, incipit homo videre, aut certe posse videre, gratia enim praeventi illuminat cor, proinde non est ille simpliciter excacatus, cui gratiae divinae lumen affulget; et si semper adesset gratia praeventi, per quam possent omnes peccatores semper videre, nulli essent simpliciter excacati; quod certo repugnat Scripturae allegatae aliisque quamplurimis.

Præterea B. Paulus in posteriore epist. ad Timoth. cap. ii. admonet, patienter ac mansuete corpiendos esse peccatores, et causam reddens ait: Ne quando Deus det illis poenitentiam ad cognoscendam veritatem, et respiciant a diaboli laqueis (3). Quo loco videmus, donum poenitentiae non semper adesse, sed dari a Deo quando et quibus ipse voluerit, alioqui non diceret Apostolus, ne quando det, si semper daret.

Secundo probatur idem ex Patribus. S.

(1) Eccl. VII, 44. — (2) Joan. XII, 4. — (3) II Tim. II, 25.

Augustinus lib. iv. in Julian. cap. 8. « Qui jam utuntur, inquit, libero voluntatis arbitrio, nisi eo volente ac subveniente a quo preparatur voluntas, velle non possunt; ubi si dixeris mihi, cur ergo non convertit omnium nolentium voluntates? respondebo, cur non omnes morituros adoptat lavacro regenerationis infantes? » Vides hic Augustinum affirmare non posse homines sine gratia præveniente velle converti, et simul admittere, non semper dari gratiam istam prævenientem.

S. Gregorius lib. xi. Moral. cap. 5: « Cain, inquit, divina voce admoneri potuit, et mutari non potuit, quia exigente culpa malitiæ iam intus Deus cor reliquerat, cui foris ad testimonium verba faciebat. »

S. Fulgentius in lib. de incarnatione et gratia Christi cap. 17: « Ut homo in Deum, inquit, credere incipiat, a Deo accipit penitentiam ad vitam, ita ut omnino credere non possit, nisi penitentiam dono Dei miserantis acceperit. » Et paulo ante dixerat: « Re vera, secundum Apostolum, Deus quibus voluerit dat penitentiam, ad cognoscendam veritatem. » Ex quibus locis intelligimus, auxilium necessarium ad credendum, ac per hoc, ad conversionem et salutem, non semper omnibus adesse.

S. Isidorus in lib. ii. de summo bono cap. 15. et 19. et S. Anselmus in commentario ad cap. 12. Matth. aperte dicunt, aliquos non posse converti, quod intelligendum est pro tempore, quo carent auxilio necessario ad conversionem.

Probatur ultimo ratione. Nam non potest ullus converti sine gratia præveniente, cum scriptum sit Joan. vi: *Nemo potest ad me venire, nisi Pater, qui misit, me traxerit* (1); gratia vero ista præveniens, non semper adest, ut vel experientia ipsa testatur; non enim sentimus assidue nos illuminari a Deo, aut immitti bona desideria, quibus excitemur ad conversionem; non igitur semper habemus auxilium sufficiens ad conversionem.

Respondent ad hanc rationem duobus modis; dicunt enim aliqui, Deum quidem perpetuo pulsare ad ostium cordis, et peccatores vocare, sed eos aliis rebus intentos non percipere vocationem Dei. Alii dicunt, Deum quidem non semper vocare, sed paratum esse id facere, si velimus.

(1) Joan. VI, 44. — (2) Psal. XCIV, 8. — (3) Ezech. XXXIII, 11; Eccl. V, 4.

At posterior hæc responsio, manifeste incidit in errorem Cassiani et Fausti, quem refutavimus cap. 2. et omnino tollit e medio gratiam prævenientem, quomodo enim gratia præveniens est, si semper expectat ut a voluntate humana præveniatur? Sed neque trahi dicendus est, qui antequam trahatur, voluntatem habet eundi. Denique, expectat quidem ille, qui pulsatur ad ostium cordis, ut aperiatur, et ideo dicit: *Si quis aperuerit mihi, intrabo ad eum*; sed non expectat, ut invitetur ad pulsandum, sed ipse prævenit pulsando et vocando, ut definitum est in Concilio Arausicano. can. 4.

Prior autem responsio cum ipso experimento apertissime pugnat, nam cum vocatio, pulsus, tractus, excitatio illa Dei, sit actio nostra, quamvis non libera, nimirum bona cogitatio, bonumque desiderium repente ac divinitus immissum; quomodo potest fieri ut non sentiat a nobis, si fit non solum in nobis, sed etiam a nobis? Præterea si semper adesset talis gratia præveniens, semper actu bona cogitarem et vellemus; quis autem hoc sanus dicere audeat? quare in Psalm. xxiv. cum Spiritus sanctus dicit: *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra* (2), ideo nominat hodie, et conditionem addit, si audieritis, quia non quotidie, nec sine intermissione sonat vox ejus, sed certo tempore nos visitat atque excitat.

At contra objiciunt aliqui. Primo, Scripturas, quæ hortantur homines ad conversionem, eosque reprehendunt, qui non celesiter convertuntur. Ezech. xxxiii: *Convertimini, convertimini*. Eccl. v: *Ne tardes converti ad Dominum* (3).

Secundo, decretum Concilii Lateranensis, quod habetur in cap. Firmiter, de summa Trin. et fide Catholica; quo docemur semper posse hominem lapsum per veram penitentiam reparari.

Tertio, sententiam sancti Thomæ, qui in 3. par. quest. 86. art. 1. dicit, erroneam esse opinionem illorum, qui sentiunt aliquem in hac vita penitentiam agere, et mores suos emendare non posse.

Sed hæc nullo negotio dissolvuntur; Scripturæ siquidem dum hortantur homines ad conversionem, id moment, ut cum a Deo vocantur et excitantur, non resistant Spiritui sancto, juxta Psalmum paulo ante citatum:

hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra.

Concilium vero Lateranense Sacramentorum doctrinam tradit, ac docet, post baptismum esse aliud Sacramentum, videlicet penitentiam, per quod semper reparari possunt qui illud rite suscipiunt; non autem Concilium negat, requiri gratiam prævenientem ad veram penitentiam, eamque gratiam non semper, sed pro loco, et tempore dispensari.

Denique S. Thom. ipse se loco not. exponit, scribit enim errorem esse, si quis dicat, ita esse aliquos in hac vita obduratos, ut per Dei gratiam emolliiri non queant, quasi, inflexile judicium et voluntatem habeant. Id enim repugnat, ut recte idem ait, statui viatorum; at non requirit status viatorum, ut singulis momentis habeant gratiam prævenientem, sed ut ea presente possint converti et non converti, et ut non ita certo et absolute per omnem vitam destituantur auxilio Dei, ut de salute desperare possint.

CAPUT VII.

Auxilium ad novum peccatum vitandum semper omnibus adest.

Septima propositio: « Auxilium sufficiens ac necessarium ad vitanda peccata omnibus hominibus, et omni tempore, vel immediate, vel mediate a divina benignitate præstatur. » Dicimus « ad peccata vitanda, » non ad resurgendum a peccato: multum enim inter hæc inter est, et ideo non pugnat hæc propositio cum superiore; nam, ut quis possit a peccato resurgere, requiritur necessario interna excitatio, quæ, ut ostendimus, non semper adest; ut autem possit quis vitare peccatum, non est necessaria interna illa inspiratio, sed satis est si vel vires adversario minuatur, vel removeatur tentationis occasio, vel terror aliquis injiciatur, vel aliquid magis alliciens offeratur. Quod si etiam ad omne peccatum vitandum excitatio illa requireretur, adhuc multum interesset invitationem peccati et conversionem a peccato. Nam, ut quis possit semper converti, requireretur, ut semper haberet gratiam illam

excitantem, quam tamen non semper haberi experientia ipsa testatur; ut vero quis possit semper vitare peccata, non requireretur ut semper haberet gratiam excitantem, sed tunc solum cum adesset peccandi periculum, quod periculum non semper adest, cum aliquando nullum occurat præceptum affirmativum, et nulla tentatio contra negativa.

Dicimus deinde « mediate vel immediate, » quoniam certum est, aliquos non habere sufficiens auxilium, quod possit immediate resistere tentatori, et evitare peccatum, tamen habere auxilium, quo possint a Deo majorem gratiam, majoresque vires, majora denique presidia impetrare, quibus adjuti omnino tentationi resistent, et peccata vitabunt.

Id perspicuum est, tum ex Scripturis, quæ jubent non orare, ne intremus in tentationem, Matth. vi et xxvi. Tum ex Innocentio in epist. ad Conc. Carthaginense, ubi docet, non posse vinci a nobis tentationes, nisi gratia Dei in nos implorata descendat, et ex Celestino in epist. ad Gallos cap. 6. ubi docet justos etiam homines, nedum peccatores sine oratione ad Deum, non esse vincendis tentationibus pares; tum denique ex Augustino qui lib. denat. et gratia cap. 43: « Admonet, inquit, nos Deus, facere quod possumus, et petere quod non possumus. » Et lib. de grat. et liber. arbit. cap. 16: « Ideo, inquit, quedam jubet quæ non possumus, ut sciamus quid ab illo petere debeamus. »

His notatis, probatur nostra propositio, primo, ex testimonio Scripturæ Eccles. xv: *Non dicas per Deum abest* (1). Significat enim his verbis Spiritus sanctus neminem posse culpam peccati sui rejicere in Deum, quasi per illum fiat, quo minus peccata vitemus, Cui loco similis est ille alius apud Oseam xiii: *Perditio tua ex te Israel, tantummodo in me auxilium tuum* (2).

Secundo, idem probatur ex testimoniis Patrum. S. Jo. Chrysostomus hom. 16. in epist. ad Hebr.: « Non potes, inquit, dicere non possum, neque accusare conditorem. Si enim impotentes nos fecit, et deinde imperat, culpa ejus est; quomodo ergo, inquis, multi non possunt? quomodo ergo multi nolunt? si enim voluerint, omnes poterint, habemus quippe cooperatorem et adiutorem Deum; tantum velimus, tantum opere accedamus ad rem ipsam. »

(1) Eccl. XV, 11. — (2) Osee XIII, 9.

S. Hieronymus in epist. ad Cyprianum : « Homo, inquit, a principio conditionis, Deo utitur adjuvatore, et cum illius sit gratiae, quod creatus est, illiusque misericordiae, quod subsistat et vivit: nihil boni operis agere potest absque eo, qui ita concessit liberum arbitrium, ut suam per singula opera gratiam non negaret.

S. Innocentius in epist. ad Concil. Carth. « Quotidiana, inquit, praestat ille praesidia, quibus nisi freti confisque nitamur, nequam humanos vincere poterimus errores. »

S. Augustinus initio tractat. in Psal. LVI. : « Non imperaret hoc, inquit, Deus ut faceremus, si impossibile iudicaret, ut hoc ab homine fieret. Si considerans infirmitatem tuam, deficiis sub precepto, confortare in exemplo, sed etiam exemplum multum est ad te, adest ille qui praebuit exemplum, ut praebat et auxilium. »

S. Leo serm. 16. de passione Domini : « Juste, inquit, instat praeccepto, qui praecurrit auxilio. »

Probatur tertio ratione, quae in Scripturis et Patrum testimonio fundatum habet. Nulli sunt, quamvis excaecati et obdurati, qui non vere proprie peccent, si deliberato animo transgrediantur praeccepta Dei, nemo autem peccat in eo, quod vitare non potest, igitur nulli sunt, quamvis excaecati et obdurati, qui non possint Dei mandata non transgredi; cum autem id non possint viribus propriis, ut nunc assumimus tamquam certum, et suo loco infra probabimus, sequitur ut possint per auxilium Dei, quod semper illis sit paratum ac promptum.

Propositio hujus argumenti, videtur esse contraria sententiae S. Augustini, qui in expositione quarundam propositionum epist. ad Rom. propos. 62. scribit, Pharaonem obduratum non peccasse in eo, quod non obediebat Deo, quoniam obduratum corde obedire non poterat. Sed tamen probatur, nam Joan. xv. Christus dicit de Judaeis : *Si non venissem et locutus fuisset, peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habent de peccato suo* (1). Et infra : *Si opera non fecissem in eis, quae nemo alius fecit, peccatum non haberent*. Et tamen de istis iisdem dixerat Joan. xii : *Cum tanta signa fecisset, non credebant in eum*. Et infra : *Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaias, excaecavit oculos eorum, etc.* (2). Vides, quomodo isti

excaecati erant, et tamen peccatum habebant, imo excusationem non habebant de peccato suo : item Apostolus Roman. i. posteaquam dixerat, *tradidit illos in reprobum sensum etc.*, eos gravissime reprehendit, et poena dignissimos fuisse demonstrat : *Cum iustitiam, inquit, Dei cognovissent, non intellexerunt, quoniam qui talia aequat, digni sunt morte* (3).

Præterea S. Augustinus tract. 53. in Joan. disserens de Judaeis excaecatis et obduratis, monet, ne quisquam propter ejusmodi excusationem audeat negare liberum arbitrium, aut excusare peccatum. ¶ Et lib. v. in Julianum cap. 3. apertissime dicit, reos fieri et vere proprie peccare illos etiam, qui deserti a Deo, suis cupiditatibus cedunt, a diabolo superantur atque vincuntur.

Ad hæc, communis est sententia Patrum et Scholasticorum, et ex divinis litteris aperte colligitur, sæpenumero peccatum ponam esse peccati; atqui id verum non esset, si excaecati atque obdurati peccare non possent.

Denique multa sequerentur absurda, si non peccarent excaecati, qui pleno iudicio mandata Dei violare non dubitant; nam prodesset eis excaecatio, quoniam faceret illos impecabiles : item iniuste punirentur, quoniam omnis poena, si justa est, poena peccati est. Postremo viderentur ante mortem ad terminum pervenisse, quoniam suis operibus, nec bene nec male mereri possent.

Igitur S. Augustinus cum ait, Pharaonem non peccasse, quando jubenti Deo non parebat, videtur significare voluisse, non potuisse Pharaonem obedire ex corde, ita ut converteretur, et ideo non fuisse illi imputatum in peccatum, quod non converteretur, quoniam pro eo tempore converti obduratum corde non poterat, cum quo tamen bene cohaeret, ut potuerit Pharaon facere secundum substantiam operis, id quod Deus jubebat, et ideo peccasse, quia non fecit. Fortasse etiam S. August. postea mutavit sententiam; nam in aliis locis a nobis citatis, longe aliter loquitur de peccatis obduratorum, quam in eo lib. loqui videatur.

Assumptio ejusdem argumenti, quod videlicet nemo peccet in eo, quod vitare non potest, certissima est, et habetur apud Augustinus lib. iii. de libero arbitrio cap. 48

et 49. et lib. xxii. contra Faustum cap. 78. lib. 1. de pec. merit. et remiss. c. 35. et alibi. Quare vera est illa propositio, nemini unquam deesse auxilium, quo possit vitare peccata.

Ad hoc argumentum duplex responsio adhiberi solet. Una est, multos homines, ac praesertim eos, qui dicuntur in Scripturis excaecati vel obdurati, non habere auxilium, quo possint tentationi resistere, tamen vere peccare, propterea quod eorum impotentia non sit antecedens, sed concomitans; cum ipsi non ideo peccent, quia non possunt non peccare, quamvis revera non possint; sed quia non volunt, nec vellent etiamsi possent, quod ex eo perspicuum est, quia nesciunt se non posse, imo existimant se posse; tales videntur fuisse illi, de quibus in Evangelio Joan. ix. Dominus ait : *Si essetis caeci, non haberetis peccatum, nunc autem dicitis, quia videmus; peccatum ergo vestrum manet* (1); hoc est, si revera ex ignorantia peccaretis, peccatum vobis non imputaretur : sed quoniam putatis vos non ignorare, et tamen agitis contra id, quod faciendum existimatis, peccatum vestrum manet. Atque hinc dicit Hugo de S. Victore lib. ii. de Sacram. par. 14. cap. 6 : « Quando homo non potest, si vult, propter voluntatem impossibilitatis non imputatur : si autem non vult, propter impossibilitatem voluntatis non excusatur. »

Hæc responsio non videtur solida. Nam licet ignorantia concomitans non excuset a peccato, et similiter impotentia exsequendi concomitans, tamen impotentia volendi concomitans omnino excusat. At, ut rem totam breviter explicemus, recte dicunt Theologi, ignorantiam antecedentem excusare peccatum, ignorantiam concomitantem non excusare. Quoniam ignorantia antecedens efficit, involuntarium, cum sit causa, ut homo velit, quod alioqui non vellet; ignorantia vero concomitans, relinquit omnino liberum actum voluntatis, cum non sit causa ejus, sed solum per accidens cum illo coneurat. Exempli gratia, si quis ex ignorantia occidit hominem, existimans esse feram, non peccat, quia ignorantia facit involuntarium; nunquam enim ille facere voluisset quod fecit, nisi ignorantia laborasset : si autem aliquis occidat feram existimans esse hominem, manifestissime peccat, quoniam ignorantia illa non fuit causa male voluntatis, quae voluit hominem interficere.

Idem dici potest de impotentia ex parte potentiae executive, nam si illa impotentia sit antecedens, efficit actum involuntarium, et a peccato excusat; si sit concomitans, non affingit actum voluntatis, sed per accidens cum illo conjungitur, et ideo non excusat; ut si quis non liberet proximum a periculo mortis quia non potest, involuntaria et innocens est illa omissio. At si non liberet eum, quia non vult, non cogitans, possitne, an non possit, omissio est voluntaria, et non immerito deputatur ad culpam.

At impotentia ex parte ipsius voluntatis nunquam potest esse ita concomitans, ut non sit etiam antecedens, quia semper impedit libertatem, undecumque veniat : et talis est impotentia voluntatis, cum destituitur auxilio Dei necessario. Tunc enim non est libera ad utrumlibet, cum non possit velle nisi unum, id est, tentationi acquiescere. Quod autem existimet aliquis se posse, cum re vera non possit, non tollit necessitatem, neque reddit libertatem, sed anget miseriam et impotentiam; non enim ideo est liber, quia putat se esse liberum, quomodo qui somnians se libere peccare, non ideo libere peccat, et ideo neque peccat.

Neque obstat locus Evangelii ex cap. 9. Joan.; nam, ut S. Augustinus eo loco recte exponit, caeci dicuntur a Domino, qui agnoscent suam cecitatem, videntes autem qui sibi lumen arrogat, cum re vera, caeci sint. Itaque sententia Domini hæc est, si essetis caeci apud vos ipsos, non haberetis peccatum, quoniam agnoscentes morbum curreretis ad medicum, et curarentini; nunc autem quia videntes vos esse censetis, non queritis medicum, et ideo peccatum vestrum non sanatur, sed manet.

Hugo vero de S. Victore loquitur de impossibilitate, ex parte potentiae executive : tunc enim cum homo non potest imperatam rem exequi, et tamen cupit exequi, propter bonam voluntatem impossibilitas non imputatur; ut si quis cupiat eleemosynam inopi petenti dare, sed non habeat unde det; si vero non potest rem exequi, neque vellet, etiamsi posset, tunc propter impossibilitatem voluntatis mala non excusatur, nam impossibilitas executionis non impedit voluntatem, quo minus libere possit velle et non velle. At impossibilitas, quae in ipsa vo-

(1) Joan. XV, 22. — (2) Joan. XII, 37. — (3) Rom. I, 32.

(1) Joan. IX, 41.

lunfate est, de qua nos in presenti loquimur, omnino impedit ne possit libere velle et non velle.

Est igitur alia responsio aliorum, qui dicunt, hominem peccare etiam in eo, quod vitare non potest, quando illa impotentia ex peccato nostro sive actuali, sive originali oritur, et quoniam ii qui desistuntur auxilio necessario, in poenam peccati originalis desistuntur, ideo dicunt eos non posse non peccare, et tamen peccatum eis imputari, quoniam ob peccatum suum vires amiserunt, quibus poterant non peccare.

At neque hæc solutio solida est, nam peccatum intrinsece requirit liberam voluntatem, nec potest intelligi quomodo aliquid sit proprie peccatum, si non sit proprie liberum. Proinde actio, quæ non est libera in se, sed solum in causa sua, nec est ante prævisa, non habet malitiam distinctam a malitia suæ causæ. Quare S. Augustinus in lib. xxii. contra Faustum cap. 44. disputans de incestu Loth cum filiabus, qui non fuit voluntarius nisi in causa, id est, in ebrietate, dicit eum incestum non fuisse puniendum, quantum merebatur incestus, sed quantum merebatur ebrietas, quia videlicet non fuit peccatum distinctum a causa sua.

Quod si omnia peccata excæcorum et obduratorum non essent peccata, nisi in causa id est, in peccato originali, non possent certe puniri in gehenna, nisi poena mississima; nam peccatum originale ex doctrina S. August. lib. i. de peccat. mer. et remiss. cap. 16. et lib. v. in Julian. cap. 8. mitissimam poenam meretur, et ex communi Theologorum sententia non meretur poenam sensus, sed solum damni: at quis credat peccata obduratorum, quæ gravissime reprehenduntur in Scripturis, non esse puniendi gravius, quam si isti in solo originali peccato decessissent.

At, inquit, peccata obduratorum non sunt peccata solum in causa, sed etiam in se et distincta a sua causa, quamvis impotentia resistendi tentationibus orta sit ex peccato originali. Contra, nam peccatum in se et distinctum non potest esse nisi fuerit volitum et intentum in se. At primus homo eum peccavit, non voluit nec intendit privare se, et posteros potentia resistendi et multo minus nos ejus posteri, cum peccatum originale contraximus, volumus aut intendimus hanc impotentiam resistendi, vel peccata quæ inde sequuntur: sicut ille.

qui ex intemperantia cibi incidit in morbum, ob quem non potest orare, jejunare, Ecclesiam frequentare, atque alia id genus facere, quæ alioqui facere debuisset, non censetur proprie reus, quia hæc non facit, quamvis sua culpa in morbum incidit, et impotentiam ad hæc facienda contraxerit, quoniam non ideo in morbum incidit, ut hæc non faceret; sed præter ejus voluntatem impotentiam intemperantiam consecuta est.

Itaque recte S. Augustinus in lib. ii. de libero arbitrio cap. 19. scribit, ea quæ volumus recte facere, et ob ignorantiam aut difficultatem ex peccato originali natam, non possumus, non dici peccata nisi improprie et per figuram metonymiæ, quomodo linguam appellamus verba, quæ per linguam efferuntur, et manum, scripturam quam manu formamus, et cap. 18. dixerat, illa sola vere ac proprie dici peccata, quæ per liberum arbitrium vitari possunt, et in lib. i. de pec. merit. et remiss. cap. 35. distinguit peccatum originis a peccato vitæ propriæ, quod illud aliena voluntate, hoc propria contrahatur: « Sine propria, inquit, voluntate, nullum vitæ propriæ potest esse peccatum »; neque per propriam voluntatem intelligit actum voluntatis quemcumque, sed solum actum liberum, qui sit in nostra potestate, nam opponit propriam alienam, alienam autem nimirum Adami libera fuit, et ideo proprie causa peccati: igitur etiam propria libera esse debet, ut sit eodem modo proprie causa peccati.

Adde quod non recte dicitur propria voluntas, nisi quæ nostræ potestatis est, nec enim pecudes propria voluntate operari dicuntur, etiamsi sponte et libenter aliqua faciant. Denique idem August. in lib. xxii. contra Faustum cap. 78: « Sive iniquitas, inquit, sive injustitia, nisi esset in voluntate, non esset in potestate: porro si in potestate non esset, nulla poena justa esset, quod non sapit nisi qui desipit. » Restat igitur ut omnes homines semper habeant auxilium necessarium ad non peccandum, aut certe non possint non peccare, ac per hoc peccando non peccent, nec juste puniri queant.

CAPUT VIII.

Solvuntur argumenta contra doctrinam capituli 5. et 7.

Nunc argumenta solvenda sunt, quæ fieri solent contra propositionem 5. et 7. quibus docuimus, neminem esse, qui non habeat auxilium sufficiens pro loco et tempore ad conversionem a peccatis commissis, semper autem ad ea vitanda quæ solent tentatione urgente committi.

Primum argumentum sumunt ex locis illis, quæ testantur homines a Deo indurari et excæcari Exod. ix. Isa. vi. Matth. xiii. Joan. xii. et Roman. i. nam excæcari et indurari homines, nihil est aliud, nisi deseri ac destitui a Deo, ut a Satana superentur ac vincantur, ut exponit S. Chrysostomus in cap. 1. ad Rom. et S. Augustinus lib. v. in Julian. cap. 3.

Respondeo: excæcati et obdurati, ut diximus in cap. 6. et fusius in lib. ii. de statu peccati cap. 14. non possunt converti durante excæcatione et obdurate, neque habent singulis momentis auxilium sufficiens, quo tollere possint excæcationem, et indurationem; tamen pie credimus, Deum pro loco et tempore istos etiam visitare, et ad cor eorum pro sua benignitate pulsare, atque ita porrigere auxilium, quo possint cæcitate et duritiam a suo corde repellere; tunc autem maxime tempus est opportunum, cum non possunt sine conversione vitare peccatum. Itaque in tali temporis articulo Deus nunquam deest, et si non præbet auxilium, quo peccator possit immediate converti, aut servare mandatum, quod tunc servandum occurrit: tamen præbet saltem auxilium, quo possit desiderare et petere majus auxilium, quod si non facit, sua culpa illud non habet, et sua culpa in tentatione succumbit.

Secundum argumentum sumunt ex cap. 14. et 17. Act. ubi dicitur Dens in præteritis generationibus dimisisse omnes gentes ingredi vias suas et despexisse tempora illa, quæ idcirco tempora ignorantie nominantur.

Respondeo: hæc testimonia significant gratiam Dei non ita largiter antiquis tempo-

ribus fluxisse, ut postea fluxit, sed non propterea defuit unquam ea mensura gratiæ, quæ divinæ Providentiæ sufficiens et necessaria visa est. Itaque dimisit Deus gentiles ingredi vias suas, quia non misit ad eos Patriarchas et Prophetas, neque legem scriptam eis dedit: tamen non sine testimonio semetipsum reliquit, ut eodem loco dicit Apostolus, qui etiam addit, potuisse eos Deum querere et invenire, et ideo Rom. i. idem Apostolus inexcusabiles vias confirmat eodem gentiles, quia cum Deum cognovissent, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt.

Tertium argumentum sumunt ex cap. x. ad Roman. *Quomodo invocant, in quem non crediderunt quomodo credent sine prædicante? quomodo prædicant nisi mittantur (1)?* Initium salutis est fides, inde enim nascitur invocatio, et ex invocatio salutis; omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini salvus erit. At multi non habent auxilium sufficiens, quo possint credere cum nondum illis sit Evangelium prædicatum: et multo plures non habuerunt olim hoc auxilium, cum nondum ad illos prædicatio evangelica pervenisset.

Respondeo: hoc argumentum solum probat, non adesse omnibus auxilium, quo possint immediate converti et credere: non tamen probat simpliciter defuisse aliquibus auxilium sufficiens ad salutem. Possunt enim gentiles quibus nondum est Evangelium prædicatum cognoscere per creaturas Deum esse, et proinde possunt a Deo per gratiam prævenientem excitari ad credendum de Deo, quia est, et quod inquirentibus se remunerari sit: et ex tali fide excitari possunt eodem dirigente et adjuvante Deo ad orandum elemosynas faciendas, et eo modo impetrandum a Deo majus fidei lumen, quod Deus per se, vel per Angelos, vel per homines facile communicabit.

Ita respondet S. Thom. in quæst. 14. de verit. art. 11. ad 1. et adfert exemplum Cornelii, qui ex fide unius Dei orabat et elemosynas faciebat, et eo modo impetravit, ut per Anglicam admonitionem et Apostolicam prædicationem Christi fidem audiret, et ipsum etiam sacrum baptismum suscipere.

Quartum argumentum sumunt ex cap. xi. Matth. et ex cap. xvi. Act. legimus enim

(1) Rom. X. 44.